

Цікало В.І.

*кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу
Львівського національного
університету імені Івана
Франка*

Tsikalo V. I.

*PhD in Law, associate
professor at civil law and
procedure department of
Lviv national university
named after Ivan Franko*

ПРАВО АКЦІОНЕРА НА ЗВЕРНЕННЯ ДО НОТАРІУСА У РАЗІ НЕВИПЛАТИ ДИВІДЕНДІВ

УДК 347.724:347.9(477)

У ч.2 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» в редакції від 19.03.2015 року встановлено право акціонера звернутися до нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису на документах у разі невиконання дивідендів у строк, визначений законом, або установлений загальними зборами. Зазначена законодавча новела дала підстави практикуючим юристам зробити висновок про те, що «... акціонер може скористатись процедурою примусового стягнення дивідендів у безспірному (позасудовому) порядку. Це право виникає, якщо товариство порушило строк виплати дивідендів» [4].

Загальнотеоретичні проблеми вчинення виконавчих написів нотаріусами досліджували у вітчизняній цивілістиці. Зокрема, правова природа та умови вчинення виконавчих написів на документах, що підтверджують заборгованість, були предметом аналізу таких відомих українських вчених як Дякович М. М., Комаров В. В., Нікітін Ю. В., Остапенко О. І., Пасічник С. Г., Радзівська Л. К., Руснак Ю. І., Сміян Л. С., Хоменко П.Г., Фурса С. Я. та інших. В науковій літературі внесені рекомендації щодо визначення документа, який може підтверджувати безспірність заборгованості із виплати дивідендів акціонерам.

На даний час невирішеними залишаються питання про обґрунтованість застосування нотаріальної форми захисту права на виплату дивідендів, правової природи безспірної заборгованості акціонерного товариства з виплати дивідендів перед акціонерами та можливість встановлення нотаріусом факту такої безспірності, наявності документа, на якому може бути вчинено виконавчий напис про стягнення дивідендів.

Для вирішення недостатньо досліджених питань необхідно досягнути таких цілей (завдань):

- виявити практичну можливість виникнення безспірної заборгованості акціонерного товариства щодо виплати дивідендів своїм акціонерам;
- дослідити спроможність нотаріуса встановити наявність такої заборгованості;
- знайти у переліку Кабінету Міністрів України документ, який би підтверджував безспірність заборгованості з виплати дивідендів, і на якому може бути вчинено виконавчий напис.

З метою реалізації законодавчої норми про вчинення виконавчого напису на документах у разі невиплати дивідендів, 27.05.2015 року Перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 року № 1172, доповнено пунктом 13 «Стягнення заборгованості з виплати дивідендів». Згідно з цим пунктом для одержання виконавчого напису подаються:

1) витяг із протоколу загальних зборів акціонерного товариства, на яких прийнято рішення про виплату дивідендів, або витяг із статуту акціонерного товариства, в якому передбачена виплата дивідендів за привілейованими акціями;

2) витяг із переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, що містить інформацію щодо включення стягувача в зазначений перелік;

3) виписка з рахунка в цінних паперах депонента, що підтверджує його права на акції та права за акціями на відповідний час;

4) повідомлення, що надсилається особам, які мають право на отримання дивідендів, із зазначенням інформації про дату, розмір, порядок та строк їх виплати;

5) документ, що підтверджує факт неперерахування дивідендів через депозитарну систему України, або виписка з іншого рахунка про ненадходження коштів в установленій строк;

6) засвідчена стягувачем копія письмової вимоги про усунення порушення, що спричинило невиплату дивідендів, яка була надіслана боржнику;

7) оригінал розрахункового документа про надання послуг поштового зв'язку та опису вкладення, що підтверджують надіслання боржнику письмової вимоги про усунення порушення, що спричинило невиплату дивідендів.

Згідно із ч.1 ст. 87 Закону України «Про нотаріат» для стягнення грошових сум із боржника нотаріуси вчиняють виконавчі написи на документах, що встановлюють заборгованість.

Умови вчинення виконавчих написів передбачені у ст. 88 цього закону. Нотаріус вчиняє виконавчий напис, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості боржника перед стягувачем і з дня виникнення права вимоги минув строк тривалістю не більшою, за встановлену законом (за загальним правилом, не більше трьох років, а у відносинах між юридичними особами – не більше одного року). Виконавчий напис вчинюється на оригіналі документа (дублікаті документа, що має силу оригіналу), що встановлює заборгованість (п. 5.1. Глави 16 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 року № 296/5).

З урахуванням наведених положень законодавства про нотаріат, а також вимоги закону про, що виплата акціонерним товариством дивідендів здійснюється виключно грошовими коштами (абз. 2 ч.1 ст. 30 акціонерного закону), можна виділити такі **умови вчинення виконавчого напису для виплати дивідендів акціонерам:**

- **виникнення заборгованості акціонерного товариства (боржника) щодо виплати дивідендів перед акціонером (стягувачем);**
- **безспірний характер такої заборгованості;**
- **наявність документа, що встановлює заборгованість щодо виплати дивідендів;**
- **подання цього документа в оригіналі (дублікаті документа, що має силу оригіналу)**
- **відсутність спливу позовної давності з моменту виникнення права вимоги щодо сплати дивідендів.**

Зі змісту п. 7.6. Глави 16 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, можна зробити висновок, що у Переліку документів, за якими стягнення заборгованості проводиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, передбачено два види документів:

- 1) **документ, що встановлює заборгованість (на якому вчиняється виконавчий напис);**
- 2) **інші документи, які необхідно подати для вчинення виконавчого напису.**

В юридичній літературі висловлюється пропозиція визнати документом, що підтверджує заборгованість із виплати дивідендів один із переліку, встановлених урядом. Зокрема, «...засвідчену стягувачем копію письмової вимоги про усунення порушення, що спричинило невиклату дивідендів, яка була надіслана боржнику та оригінали розрахункового документа про надання послуг поштового зв'язку і опису вкладення, що підтверджують надіслання боржнику письмової вимоги про усунення

порушення, що спричинило невиконання дивідендів (зазначені під пунктами «е» і «є» у вищевказаному переліку)» [1, с. 17].

Аналіз п.13 «Документи, що підтверджують заборгованість з виплати дивідендів» Переліку документів, за якими стягнення заборгованості проводиться у безспірному порядку на підставі виконаних написів нотаріусів, дає підстави зробити висновок про відсутність у ньому такого документа, який би встановлював заборгованість із виплати дивідендів. *Жоден із визначених у п.13 Переліку документів ні самотійно, ні в сукупності з іншими документами, не може встановити наявності заборгованості акціонерного товариства щодо виплати дивідендів своїм акціонерам.* У цьому переліку поміщено два види документів:

1) ті, що підтверджують виникнення права на виплату дивідендів;

2) ті, що підтверджують неотримання дивідендів акціонером.

До першого виду документів належать: витяг із протоколу загальних зборів акціонерного товариства, на яких прийнято рішення про виплату дивідендів, або витяг із статуту акціонерного товариства, в якому передбачена виплата дивідендів за привілейованими акціями; витяг із переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів, що містить інформацію щодо включення стягувача в зазначений перелік; виписка з рахунка в цінних паперах депонента, що підтверджує його права на акції та права за акціями на відповідний час; повідомлення, що надсилається особам, які мають право на отримання дивідендів, із зазначенням інформації про дату, розмір, порядок та строк їх виплати. Документами другого виду є: документ, що підтверджує факт неперерахування дивідендів через депозитарну систему України, або виписка з іншого рахунка про ненадходження коштів в установлений строк; засвідчена стягувачем копія письмової вимоги про усунення порушення, що спричинило невиконання дивідендів, яка була надіслана боржнику; оригінал розрахункового документа про надання послуг поштового зв'язку та опису вкладення, що підтверджують надіслання боржнику письмової вимоги про усунення порушення, що спричинило невиконання дивідендів.

Разом з тим, ні документи першого, так само як документи другого виду, не встановлюють безспірності заборгованості перед конкретним акціонером. Невиплата товариством дивідендів на користь акціонера може бути обумовлена наявністю спору між ними. Сам факт відсутності коштів на рахунку акціонера не може вважатися безспірною заборгованістю.

У фаховій літературі з питань нотаріату наголошують на необхідності встановлення безспірності заборгованості як підстави для вчинення виконавчого напису. Так, М. М. Дякович звертає увагу на те, що перед вчиненням виконавчого напису доцільно перевіряти відсутність спору між сторонами. Зокрема, однією із умов для вчинення виконавчого напису називається «... перевірка того, чи немає спору щодо наявності чи змісту зобов'язання (для цього нотаріус вправі повідомити боржника про вчинення виконавчого напису) або іншої відповідальності між стягувачем і боржником» [2, с. 12]. Автори навчального посібника «Нотаріат в Україні» Сміян Л. С., Нікітін Ю. В. та Хоменко П. Г. вважають, що в основі вчинення виконавчого напису нотаріуса лежить поняття «безспірності певної заборгованості» [6, с. 314]. Ще більш категоричну позицію займають Радзівська Л.К. та Пасічник С. Г.: «вчинення виконавчого напису – це не вирішення спору між кредитором і боржником, а підтвердження безспірності зобов'язання» [5, с. 283].

Вимога стягувача про усунення порушення, що спричинило невиплату дивідендів, не є документом, який підтверджує наявність безспірної заборгованості. Правова природа такої вимоги – односторонній правочин. Він вчиняється однією із сторін зобов'язання, а саме: стягувачем-акціонером. Інша сторона зобов'язання, – боржник-акціонерне товариство, має право відмовити у задоволенні такої вимоги, якщо вважає її необґрунтованою. Безспірність вимоги акціонера про невиплату йому дивідендів може бути встановлена лише зустрічним одностороннім правочинном акціонерного товариства, яким воно визнає свою заборгованість. Якщо серед документів, що подаються нотаріусу для вчинення виконавчого напису у разі невиплати дивідендів, не буде відповіді товариства із визнанням своєї заборгованості, умови вчинення такого виконавчого напису не можна вважати дотриманими.

У ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлені підстави для відмови акціонерним товариством у виплаті дивідендів своїм акціонерам. Такі підстави виникають уже після прийняття рішення вищим органом управління товариства (загальні збори, засновник) про виплату дивідендів. Зокрема, *акціонерне товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за простими акціями після прийняття відповідного рішення у разі, якщо:*

- 1) *товариство має зобов'язання про викуп акцій відповідно до статті 68 закону України «Про акціонерні товариства»;*
- 2) *поточні дивіденди за привілейованими акціями не виплачено повністю;*

3) власний капітал товариства менший, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю.

Таким чином, у законі встановлено випадки заборони для акціонерного товариства здійснювати виплату дивідендів своїм акціонерам навіть, якщо уже було прийнято рішення про їх виплату. Про такі випадки нотаріусу не може бути відомо. Він не має можливості встановити наявність безспірності заборгованості із виплати дивідендів у всіх випадках. Це може зробити лише суд. «Примусове виконання зобов'язань здійснюється, як правило, на підставі рішення суду, господарського суду, в юрисдикції яких перебуває справа за вимогою, поставленою кредитором до боржника. Судове рішення постановляється в результаті розгляду по суті спору, що виник між сторонами» [3, с. 211].

З урахуванням положень чинного законодавства України щодо вчинення виконавчого напису для виплати дивідендів, найбільш ефективною і доцільною формою захисту права акціонера на виплату дивідендів залишається судова форма. Лише суд має, передбачені законом, правові можливості встановити наявність безспірності заборгованості акціонерного товариства щодо виплати дивідендів перед його акціонером.

1. Djakovych Myroslava. *Na dopomogu notariusu. Vykonavchuy napys notariusu.* // *Dovidnyk notariusu.* – 2016. - № 1. – С. 3-29.
2. Djakovych M.M. *Vykonavchuy napys notariusu jak forma zahystu tsyviljnyh prav notariusom.* // *Advokat.* – 2015. - № 2. – С. 10-16.
3. Komarov V.V. *Notariat v Ukrainy : pidruchnyk / V.V. Komarov, V.V. Barankova.* – H.: Pravo, 2011. – 384s.
4. Marchuk Romana. *Ostannyj misjatsj prynis nastupny zakonodavchy novelty.* // <http://www.prostobiz.ua/>. – opublikovano 29.04.2015 roku.
5. Radzjievjsjka L.K., Pasichnyk S.G. *Notariat v Ukrainy : Navch. posib.* – 2-ge vyd., ster. / *Za vidp.red. L.K. Radzjievjsjkoj.* – K.: Jurinkom Inter, 2000. – 528s.
6. Smijan L.S., Nikitin U.V., Homenko P.G. *Notariat v Ukrainy : navchaljnyj posibnyk (2-e vyd., stereotyp) / Za red. U.V. Shkitina.* – K.: KNT, 2008. – 680s.

Цікало В. І. Право акціонера на звернення до нотаріуса у разі невиконання дивідендів

У ч. 2 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» в редакції від 19.03.2015 року встановлено право акціонера звернутися до нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису на документах у разі невиконання дивідендів у строк, визначений законом або установлений загальними зборами.

З метою реалізації законодавчої норми про вчинення виконавчого напису на документах у разі невиконання дивідендів, 27.05.2015 року Перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 року № 1172, доповнено пунктом 13 “Стягнення заборгованості з виплати дивідендів”. Аналіз цього пункту дає підстави зробити висновок про відсутність у ньому такого документа, який би встановлював заборгованість із виплати дивідендів.

Жоден із визначених у п.13 Переліку документів ні самостійно, ні в сукупності з іншими документами, не може встановити наявності заборгованості акціонерного товариства щодо виплати дивідендів своїм акціонерам. У цьому переліку поміщено два види документів: ті, що підтверджують виникнення права на виплату дивідендів і ті, що підтверджують неотримання дивідендів акціонером. Разом з тим, жоден із зазначених документів не встановлює безспірності заборгованості перед конкретним акціонером. Відмова товариства від виплати на користь акціонера може бути обумовлена наявністю спору між ними. Сам факт відсутності коштів на рахунку акціонера не може вважатися безспірною заборгованістю.

У законі встановлено випадки заборони для акціонерного товариства здійснювати виплату дивідендів своїм акціонерам навіть, якщо уже було прийнято рішення про їх виплату. Про такі випадки нотаріусу не може бути відомо. Він не має можливості встановити наявності безспірності заборгованості із виплати дивідендів у всіх випадках. Це може зробити лише суд.

Ключові слова: дивіденди, акціонер, заборгованість, безспірний.

Tsikalo V. I. The right of a shareholder to appeal to the notary in the case of non-payment of dividends

In part 2 of Art. 30 of the Law of Ukraine «On Joint-Stock Companies» as amended on from 03.19.2015, established the right of the shareholder to appeal to the notary in order to commit writ on the documents in the case of non-payment of dividends in the period specified by law or established by the general meeting.

In order to implement the legal provisions on commission of writ on the documents in the case of non-payment of dividends, the List of documents according to which collection is made in undisputed order on the basis of the notary's writs, approved by the resolution № 1172 of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 29.06.1999, supplemented with the item 13 «debt collection of dividend payments» on 27.05.2015. Analysis of this item leads to the conclusion about the absence in it the document that established the arrears of dividends.

None of the documents specified in the item 13 of the List either alone or together with other documents, can not establish the existence of the debt of the joint-stock company to pay dividends to its shareholders Two types of documents is foreseen by this List: those confirming of the right to payment of dividends and those that confirm the failure to obtain shareholder dividends. However, none of these documents does

not establish undisputed debt to certain shareholder. Company's refusal to pay to a shareholder may be due to the presence of a dispute between them. The fact of lack of funds in the account of the shareholder can not be considered as undisputed debt.

The law established cases of prohibition for the company to make payments of dividends to its shareholders even if it has already been decided to pay them. The notary can not be aware about such occasions. He is unable to establish the existence of undisputed debt of dividends in all cases. This can be done only by the court.

Keywords: dividends, shareholder, debt, undisputed.